

Spoštovani Dr. Vojan Rus,

na podlagi najinega dogovora Vam pošiljam (še) nedovršen prispevek za simpozij *Globalizacija in človekove pravice*.

Lep pozdrav in veliko uspeha,

Kristjan Verbič

MOTRENJE PROCESOV IN RAZMERIJ MED EKONOMIJO, KULTURO IN POLITIKO V GLOBALNEM KONTEKSTU

ORIS STANJA

UVOD

Neglede na okroglost letnic Gregorijanskega koledarja krščanstva lahko z gotovostjo ugotovimo, da živimo v času korenitih sprememb. Tako se je v drugi polovici iztekajočega se stoletja, predvsem pa v zadnjih dveh desetletjih, temeljito spremenil način proizvodnje, potrošnje, trgovanja, komuniciranja, vojskovanja, naziranja in nasploh - tako osebnega kot družbenega - življenja. Navedeno je toliko bolj očitno v okviru in z vidika *Zahodne civilizacije*, ki je vsaj zadnji dve stoletji nosilka tehnološkega razvoja. Glede na njeno ekspanzivno naravo pa je dandanes praktično vseprisotna - posebej s pomočjo informacijske tehnologije. Ta predstavlja, kot bom skušal prikazati skozi različna področja družbenega, temelj nove dobe človeštva, v katero smo praktično že vstopili.

EKONOMIJA

V začetku sedemdesetih let tako socialistična kot kapitalistična ekonomija iščeta ustrezne odgovore in rešitve za krizo, v kateri sta se znašla oba globalno prevladujoča razvojna modela. Brez posebnih dilem lahko ugotovimo da se socialistične ekonomije niso uspele dovolj hitro odzvati na novonastale razmere in se posledično znašle v slepi ulici. Medtem so vlade in podjetja kapitalističnih ekonomij uspela zagotoviti večjo organizacijsko fleksibilnost, povečati vpliv *managementa* in globalizirati gospodarske dejavnosti. Seveda pri tem ne smemo zanemariti dejstva, da je takšna, nova oblika kapitalizma doživela dodaten razcvet tudi spričo kolapsa socializma. Ta je prinesel nove trge in poleg notranje tudi globalno utrditev oz. ustoličenje ekonomskega in seveda političnega sistema. Tako zgovorna usoda Sovjetskega socializma je vsekakor močno pospešila prilagoditev kitajskega socializma globalnemu kapitalizmu.

Triumf kapitalistične ekonomije vendarle kaže v prvi vrsti pripisati uspešnemu preoblikovanju v sedemdesetih in osemdesetih letih. Le-to izhaja predvsem iz sposobnosti hitrega prilagajanja zakonitosti delovanja, povezanih z učinkovito uporabo mrežne logike *informacijske dobe*. Temu sledita povečanje produktivnosti in ekonomska rast - seveda prejkoslej v *razvitem svetu*. Socialistični blok oz. ekonomski model je potemtakem pokopala ravno nezmožnost prilagoditve izzivom in zahtevam prihajajoče informacijske dobe. A stara zamera kapitalizmu tudi v njegovi novi preobleki očitno ostaja - nemara je še bolj dramatično sebičen in izključujoč. Milijarde ljudi in praktično celotni kontinenti so spričo pridobitev informacijske dobe pahnjeni v še večjo bedo in brezizhodnost.

Vzpostavljena je nadvse dinamična globalna ekonomija, ki štiriindvajset ur na dan povezuje ljudi in trge širom planeta. Prvič v zgodovini in le desetletje po padcu socializma oz. koncu Hladne vojne, je svet poenoten ter organiziran na podlagi istih ekonomskih zakonitosti in pravil. Kapitalizem dosega nesluten razcvet, stotine milijonov ljudi je vključenih v skokovit razvojni proces, posebno v Azijskem Pacifiku, Jugovzhodni Aziji, Indiji in na Kitajskem. Vzpostavljene so multikulturalne osnove ekonomske soodvisnosti, ki naznanjajo konec prevlade *Zahoda*, evropocentrično

opevane vsaj od začetka industrijske dobe. V takšni luči je precej bolj jasen in simptomatičen proces združevanja evropskih držav, soočenih z globalizacijskim viharjem ter pomembnimi geopolitičnimi in kulturnimi premiki proti koncu stoletja. Tudi pri tem projektu bo nadvse pomembna sposobnost prilagajanja daljnosežnim zahtevam informacijske dobe in ne zgolj vzpostavitev ekonomske unije. Prepotrebna je reforma koncepta *nacionalne države*, njenih razmerij do narodov, lokalnih in regionalnih skupnosti ter njihovih interakcij z meta-državo oz. nenazadnje *mrežno državo*.

Vedno večji konkurenčni pritiski, gibljivost dela in kapitala ter posledična slabitev sindikalnih gibanj oz. organiziranega delavstva prinašajo tudi zaton *države blaginje* - temelja družbene pogodbe industrijske dobe. Zaenkrat nebrzdani naravi *globalnega kapitalizma* so arhaično tuji in nezaslišani koncepti prerazdelitve bogastva, socialne pravičnosti, državnega nadzora, intervencij, ipd. Ob tem se, kot navajam na prejšnji strani, poraja tudi nova radikalna delitev področij in ljudi na tiste, ki so vključeni v mrežo vpliva in bogastva ter tiste, ki so popolnoma izvzeti in nepomembni z vidika prevladujočih globalnih interesov. Ekonomska irelevantnost in odrinjenost posameznih družbenih segmentov, mestnih četrti, regij in držav poraja *Četrty svet*. Svet popolne globalne in družbene margine, ki zajema ogromne predele sveta, prisoten pa je praktično v vsaki državi in mestu (geta, slumi). Njegovo milijardno prebivalstvo (brezdomci, lačni, bolni, nepismeni, kriminalci, jetniki, itn.) neprestano narašča - sočasno z brezobzirno selektivnostjo globalnega, *informacijskega kapitalizma*.

Torej ne gre »le« za neenakost in revščino, temveč za pahnjenost v pravcato črno *luknjo* informacijskega kapitalizma. Ta kot Damoklejev meč ali srednjeveška podoba pekla neprestano preži tudi na prebivalce in države Prvega sveta, ki se morajo urno in predano prilagajati vedno novim zahtevam in pogojem (božanstva) vsemogočnega trga. V nasprotnem primeru jih vse hitrejši tekoči trak novodobnega kapitalizma nemudoma odnese v brezno Četrtega sveta. V skrajnih naporih, da bi se rešile prekletstva ter se vključile v globalno ekonomijo, so posamezne družbene

skupine, regije in države pripravljene storiti karkoli - če malce karikiram - tudi spečati se s »hudičem«. Gre za tihega, a nadvse dejavnega kolektivnega akterja, ki je odlično znašel v novonastalih okoliščinah. Globalni kriminal je v svoj prid izkoristil razpad Sovjetskega imperija, socialističnega bloka in spremljajočo negotovost v svetu. Spretno se poslužuje vseh pridobitev globalizacije in informacijskega kapitalizma ob hkratnem smelem izkoriščanju vseh njenih slabosti. Z instrumenti globalne mreže uspešno povezuje planetarno kriminalno dejavnost v globalno ekonomijo, ki si podreja finančne trge, mednarodno trgovino, politične sisteme in celotne države. Očitno gre za prevečkrat pozabljeni spremljajoči fenomen informacijskega kapitalizma, ki je vsaj dva koraka pred nemočnimi zasledovalci - zatoj bo v nadalje še odločilneje vplival na ekonomske in politične institucije.

POLITIKA

Vsekakor so se že sklopu prejšnjega razdelka pokazali nekateri daljnosežni učinki informacijske dobe na sfero političnega. Med temi je na prvem mestu gotovo kriza koncepta nacionalne države, kot samostojnega subjekta. Odkar nacionalna država ne more več suvereno zagotavljati nekaterih temeljnih predpostavk svojega obstoja, je seveda pod vprašajem njena legitimnost in upravičenost. Spodkopava jo dinamika globalnih tokov vezanih na trans-institucionalne mreže informacij, dobrin in vpliva. Tako je postalo - v obstoječem globalno soodvisnem sistemu poenotene proizvodnje in potrošnje - praktično nemogoče vzdrževanje doseženih ravni *države blaginje*. Ravno ta pa predstavlja podstat politične legitimnosti in reforme državnih institucij po *Veliki depresiji* ter Drugi svetovni vojni. Tako z zatonom socialne države in zavrnitvijo Keynesianizma nezadržno izgublja kredibilnost tudi prevladujoča politična ureditev - predstavniška demokracija. Ta je namreč utemeljena ravno na delegiranju volje vseh državljanov prek avtonomne institucije parlamenta na suvereno državo. Ob dandanašnjem globalnem, trans-nacionalnem in multilateralnem značaju vplivnih ekonomskih in političnih institucij pa sta tovrstna avtonomija in suverenost seveda precej vprašljivi.

Potrebna je torej redefinicija države in koncepta državljanstva. Država, ki ni več utemeljena na skrbi in instrumentih za obče blagostanje, lahko išče legitimnost le v zagotavljanju simbolne kolektivne identitete. To praviloma vodi v najrazličnejše fundamentalizme (etnični, nacionalni, verski, ipd.), ki se z demokracijo prejkoslej izključujejo.

...

KULTURA

KAKO KAŽE ?

DEMOKRACIJA; KAKŠNA ?!

LITERATURA

Anderson, Peter J.: *The global politics of power, justice and death: An introduction to international relations*, Routledge, London and New York, 1996;

Bocock, Robert and Thompson, Kenneth (ur.): *Social and Cultural Forms of Modernity*, Polity Press, Cambridge, 1992;

Brown, Seyom: *International relations in a changing global system: toward a theory of the world polity*, Westview Press, Oxford and San Francisco, 1996;

Brzezinski, Zbigniew: *Izven nadzora: globalno vrenje na pragu 21. stoletja*, Arah consulting, Ljubljana, 1995;

Castells, Manuel.: *The Information Age (Volume 1-3)*, Blackwell Publishers, Oxford, 1996-8;

Clark, Ian: *Globalization and fragmentation: international relations in the twentieth century*, Oxford University Press, Oxford, 1997;

Dickson, P. G. M.: *The Financial Revolution in England*, Macmillan, London, 1967;

Featherstone, Mike and Lash, Scott (ur.): *Spaces of Culture: City, Nation, World*, Sage Publications, London, 1999;

Foucault, Michel: *Vednost - oblast - subjekt*, Krt, Ljubljana, 1991;

Habermas, Juergen: *Three Normative Models of Democracy*, The MIT Press, Cambridge, Mass., 1998;

Hirschman, Albert O.: *Exit, Voice and Loyalty*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1970;

Kennedy, Paul M.: *Preparing for the twenty-first century*, HarperCollins Publishers, Toronto, 1993;

Kennedy, Paul M.: *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Vintage Books, New York, 1989;

Korten, David C.: *Getting to the 21st century: voluntary action and the global agenda*, Kumarian Press, West Hartford, 1990;

Lash, Scott and Urry, John: *Economics of signs and space*, Sage Publications, London, 1994;

Lebow, Richard Ned and Risse-Kappen, Thomas: *International relations and the end of the cold war*, Columbia University Press, New York, 1995;

Lefort, Claude: *The Political Forms of Modern Society: Bureaucracy, Democracy, Totalitarianism*, Polity Press, Cambridge, 1986;

Lustgarten, Laurence and Leight, Ian: *In from the cold: national security and parliamentary democracy*, Clarendon Press, Oxford, 1994;

Miege, Bernard: *The Capitalization of Cultural Production*, International General, London, 1989;

Murphy, Craig N.: *International Organization and Industrial Change: Global Governance since 1850*, Polity Press, Cambridge, 1994;

Platon: *Država*, DZS, Ljubljana, 1976;

Pocock, J. G. A.: *Virtue, Commerce and History*, Cambridge University Press, Cambridge, 1985;

Statistical Yearbook, United Nations Publications, New York, 1996;

Thurow, Lester: *Head to Head: The Coming Economic Battle Among Japan, Europe and America*, Nicholas Brealey Publishing, London, 1992;

Tocqueville, Alexis de: *Demokracija v Ameriki 1*, Krt, Ljubljana, 1996;

Tomlinson, John: *Globalization of Culture*, Polity Press, Cambridge, 1999;

Vilar, Pierre: *Zlato i novac u povijesti (1450-1920)*, Nolit, Beograd, 1990;

Williams, Raymond: *Navadna kultura: Izbrani spisi*, Studia humanitatis, Ljubljana, 1997;

Wolf, Eric R.: *Evropa in ljudstva brez zgodovine (1 in 2)*, Studia humanitatis, Ljubljana, 1998;

Woodruff, William: *The struggle for world power: 1500-1980*, Macmillan, London, 1981;

World Social Situation in the 1990s, United Nations Publications, New York, 1994;